

สภาพของปัญหา

ในประเทศไทยการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของบริษัทลงทุนข้ามชาติ เพิ่งเริ่มต้นขึ้นเมื่อประมาณ ๔-๕ ปีมานี้เอง เนื้อหาและขอบเขตของการศึกษาในช่วงแรก ๆ เน้นหนักที่การเผยแพร่ความคิดของนักวิชาการตะวันตก ที่ศึกษาถึงพัฒนาการและบทบาทของบริษัทลงทุนข้ามชาติที่มีต่อระบบเศรษฐกิจโลก งานเขียนที่มีลักษณะดังกล่าวนี้ และที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในระดับกว้างเป็นครั้งแรก คือ บริษัทลงทุนข้ามชาติ : ช่วยเหลือหรือช่วยเกื้อ^๑ ของ วิทยาการ เชียงตูล และคณะ หนังสือเล่มนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของบริษัทลงทุนข้ามชาติ ในลักษณะที่เป็นกลไกของจักรวรรดินิยมสมัยใหม่ (modern imperialism) บทบาทของบริษัทฯ ในระบบเศรษฐกิจโลก และในระบบการเมืองโลก ของ สุธี ประศาสน์เศรษฐ วิทยาการ เชียงตูล และ สุขาย ตริรัตน์ ตามลำดับ บทความทั้งสามชี้ให้เห็นถึงประวัติความเป็นมา ขอบเขต และการดำเนินงานของบริษัทฯทั้งต่อประเทศแม่ และประเทศที่บริษัทเข้าไปลงทุน ซึ่งเรียกว่าประเทศเจ้าบ้าน บริษัทข้ามชาติ : โฉมหน้าใหม่ของจักรวรรดินิยม^๒ เป็นอีกเล่มหนึ่งที่มีส่วนเสริมการศึกษาในเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับบริษัทลงทุนข้ามชาติ โดยใช้แนวความคิดแบบเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง (political economy) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ หนังสือทั้งสองเล่มนี้ได้มีส่วนอย่างสำคัญในการกระตุ้นให้วงวิชาการไทยเกิดการตื่นตัวขึ้นศึกษาบทบาทของบริษัทฯในฐานะที่เป็นองค์กรธุรกิจสมัยใหม่

^๑ วิทยาการ เชียงตูล, สุธี ประศาสน์เศรษฐ และ สุขาย ตริรัตน์, บริษัทลงทุนข้ามชาติ : ช่วยเหลือหรือช่วยเกื้อ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สนามหลวง, ๒๕๒๒).

^๒ กองชัย อภิวัฒน์รังสรรค์, บรรณาธิการ, บริษัทข้ามชาติ : โฉมหน้าใหม่ของจักรวรรดินิยม (กรุงเทพฯ : ฝ่ายวิชาการโรงงานเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๓).

อย่างไรก็ตาม การศึกษาถึงบทบาทของบริษัทลงทุนข้ามชาติต่อระบบ เศรษฐกิจ การเมืองและสังคมไทยเองยังมีจำกัดอยู่มาก นอกจากงานของ สุธี ประศาสน์ เศรษฐศาสตร์ ที่ศึกษาถึงผลกระทบของบริษัทต่อโครงสร้างเศรษฐกิจไทย^๑ และงานของ วิภาพรรณ บุญรัตพันธ์ ที่ศึกษาถึงบทบาทของบริษัทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของไทย^๒ แล้วยังมีการศึกษาเฉพาะกรณีถึงกิจกรรมของบริษัทลงทุนข้ามชาติในประเทศไทยอีกไม่มากนัก ไม่เพียงแต่จะมีปริมาณการค้นคว้าที่จำกัดเท่านั้น งานเขียนเหล่านี้ยังเน้นหนักเฉพาะบทบาทและผลกระทบจากการดำเนินงานของบริษัทในเชิง เศรษฐศาสตร์แทบทั้งสิ้น กล่าวคือ พิจารณาเฉพาะพฤติกรรมของบริษัทในด้านการผลิต การตลาด การเงินและเทคโนโลยี หรือเฉพาะด้านอำนาจการครอบงำทางเศรษฐกิจของบริษัทเท่านั้น ส่วนการศึกษาถึงพฤติกรรมของบริษัทลงทุนข้ามชาติในเชิงการเมือง แทบจะไม่ปรากฏเลย ทั้ง ๆ ที่การศึกษาถึงผลกระทบของการดำเนินงานทางธุรกิจของบริษัทต่อระบบโลกและระบบการเมืองภายในของประเทศที่บริษัทเข้าไปเกี่ยวข้องนั้น จะช่วยเสริมให้เข้าใจถึงอิทธิพลของบริษัทได้ลึกซึ้งขึ้นอีกมาก

ในประเทศไทย งานเขียนเกี่ยวกับบทบาทของบริษัทลงทุนข้ามชาติในเชิงการเมืองยังคงมีอยู่เพียงบทความเดียว คือ "บริษัทลงทุนข้ามชาติกับการเมืองของโลก"^๓ ของ สุชาย ตรีรัตน์ บทความนี้ได้วิเคราะห์ถึงบทบาทของบริษัทในระบบการเมืองโลกว่า บริษัทสามารถ

^๑Suthy Prasartset, The Impact of Transnational Corporations on Economic Structure of Thailand. (Faculty of Economics, Chulalongkorn University, 1982).

^๒Wipawan Bunyarataphan, "The Role of Multinational Corporations in Thailand's Development" (Master of Regional Planning Thesis, Cornell University, 1979).

^๓สุชาย ตรีรัตน์, "บริษัทลงทุนข้ามชาติกับการเมืองโลก," ใน บริษัทลงทุนข้ามชาติ : ช่วยเหลือหรือช่วยเถื่อ, วิทยากร เชียงกูล สุธี ประศาสน์ เศรษฐศาสตร์ และ สุชาย ตรีรัตน์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สนามหลวง, ๒๕๒๒), หน้า ๑๐๓-๒๒๒.

เป็นตัวกระทำทางการเมือง (political actor) ได้เช่นเดียวกับรัฐ และได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทากับรัฐ (ทั้งต่อประเทศแม่ และประเทศเจ้าบ้าน) สุขชาย ได้แสดงถึงผลสะท้อนของพฤติกรรมดังกล่าวต่อการเมืองโลกว่า สามารถทำให้เกิดความร่วมมือหรือขัดแย้งกันระหว่างประเทศต่าง ๆ ที่บริษัทมีส่วนเกี่ยวข้อง บทความนี้ได้เสนอแนวความคิดใหม่ที่ว่าตัวกระทำทางการเมือง มิได้มีจำกัดเฉพาะแต่เพียง "รัฐ" ดังที่ฮันส์ มอร์แกนธอว์ (Hans Morganthau) เคยเสนอไว้ และยังเป็นแนวความคิดหลักที่ครอบงำวงการรัฐศาสตร์ไทยในปัจจุบัน สุขชาย ได้ชี้ว่า การที่ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับผลประโยชน์ทางการเมือง เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงถึงกัน ได้ผลักดันให้บริษัทซึ่งไม่มีจุดมุ่งหมายเดิมทางการเมือง จำต้องเข้าร่วมแสดงบทบาททางการเมือง เคียงคู่กับรัฐ อนึ่ง ข้อจำกัดของบทความนี้ก็คือ เป็นเพียงการนำเสนอภาพกว้าง ๆ มากกว่าจะเป็นการศึกษาริวิจี้แบบเจาะลึกที่จะสามารถให้ข้อสรุปในเชิงทฤษฎีหรือแบบจำลอง (model) ที่จะนำมาใช้วิเคราะห์บทบาททางการเมืองของบริษัทลงทุนข้ามชาติได้อย่างมีลักษณะทั่วไป

อย่างไรก็ดี การศึกษาการเมืองโลก โดยให้ความสำคัญว่าบริษัทลงทุนข้ามชาติเป็นตัวกระทำที่สำคัญยิ่งตัวหนึ่ง ตามแนวของสุขชายนี้ แม้จะช่วยให้เข้าใจถึงพลังทางการเมืองขององค์กรธุรกิจประเภทข้ามชาตินี้ได้ชัดเจนขึ้นก็ตาม แต่ปรากฏว่าการศึกษาดังกล่าวยังมิได้รับการถกเถียงเพิ่มเติม หรือค้นคว้าสืบต่อให้ลึกซึ้งมากขึ้นเท่าที่ควร ในปัจจุบัน แม้จะเป็นที่กล่าวอ้างกันอยู่เนือง ๆ ในวงวิชาการไทยว่า บริษัทลงทุนข้ามชาติก็สามารถแสดงบทบาททางการเมืองได้ไม่ยิ่งหย่อนกว่าบทบาททางเศรษฐกิจ แต่คำกล่าวนั้นมักมีลักษณะของการตั้งข้อสงสัย เกิดอย่างกว้าง ๆ มากกว่าจะเป็นการให้กรณีอธิบายอย่างเป็นระบบว่า บทบาททางการเมืองของบริษัทนั้น จะแสดงออกได้ในรูปใดบ้าง จะแสดงออกผ่านกลไกใด ภายใต้เงื่อนไขใด และจะส่งผลกระทบต่อระบบการเมืองของประเทศที่บริษัทเข้าไปเกี่ยวข้อง และที่สำคัญก็คือในการตั้งข้อสงสัย เกิดเหล่านั้น มักจะยกปรากฏการณ์ในลาตินอเมริกา หรือตะวันออกกลางขึ้นมาอ้างประกอบมากกว่าจะอ้างตัวอย่างในกรณีของไทยทั้ง ๆ ที่ในประเทศเราก็มีบริษัทลงทุนข้ามชาติเข้ามาดำเนินการอยู่เป็นอันมาก

การศึกษาของผู้เขียนในที่นี้ เป็นผลผลิตของความพยายามเบื้องต้นที่จะทำให้ช่องว่างทางวิชาการดังกล่าวหดแคบลง ทั้งนี้จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินงานของบริษัทลงทุนข้ามชาติ กับกระบวนการทางการเมืองภายในประเทศที่บริษัทเข้าไปลงทุน โดยเลือก

ศึกษาถึงบทบาทในเมืองของบรรษัทข้ามชาติที่เข้ามาลงทุนในกิจการตึกไทย เหตุที่เลือกศึกษาประเด็นนี้ก็เพราะการลงทุนของบรรษัทลงทุนข้ามชาติในกิจการทรัพยากรธรรมชาติมักจะต้องมีเรื่อง เกี่ยวพันกับปัญหาอธิปไตยของประเทศที่บรรษัทเข้าไปลงทุนมากกว่าในกิจการประเภทอื่น และปัญหาดังกล่าวมักจะเกิดขึ้นในประเทศโลกที่สามเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ เพราะในกิจการเหมืองแร่ น้ำมันดิบ หรือก๊าซธรรมชาตินั้น การปรากฏตัวของบรรษัทลงทุนข้ามชาติมักจะปรากฏออกมาอย่างเด่นชัดมากกว่าในอุตสาหกรรมประเภทอื่น เนื่องจากบรรษัทจะต้องเข้าไปจับจองพื้นที่จำนวนหนึ่งในประเทศเจ้าบ้านเป็นระยะเวลาอันพอควร และจะต้องมีการตัดสินใจที่จะขุดค้นนำทรัพยากรซึ่งไม่อาจออกเงยขึ้นใหม่อีกแล้วออกมาใช้ สภาพดังกล่าวมักเป็นชนวนให้บรรษัทเกิดความขัดแย้งกับประเทศเจ้าบ้านได้โดยง่าย^๑ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัญหาการแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากการนำทรัพยากรนั้นขึ้นมาใช้ เนื่องจากการลงทุนในกิจการทรัพยากรธรรมชาตินั้นมักต้องใช้เงินลงทุนเป็นจำนวนมาก (capital intensive) ดังนั้น เมื่อเกิดความขัดแย้งกับประเทศเจ้าบ้าน บรรษัทจึงย่อมพยายามกระทำทุกวิถีการที่จะรักษาผลประโยชน์ของตนไว้ รูปธรรมของการที่บรรษัทแร่และน้ำมันข้ามชาติได้เข้าไปแสดงบทบาททางการเมืองในประเทศเจ้าบ้านเพื่อปกป้องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตนนั้น จะเห็นได้อย่างชัดเจนในกรณีของ เปรู ชิลี แคมเบีย และ เวเนซุเอลา^๒ เป็นต้น

สำหรับการวิจัยของผู้เขียนนี้ จะเป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (case study) ถึงบทบาทของบริษัทยูนิคาร์ไบด์ คอร์ปอเรชั่น แห่งสหรัฐอเมริกา (Union Carbide Corporation) และบริษัทบิลลิตัน (Billiton International Metals B.V. ซึ่งเป็นบริษัทในเครือของกลุ่มรอยัล-ดัตช์ เชลล์) บริษัททั้งสองได้เข้ามาลงทุนในกิจการตึกไทยตั้งแต่ปี ๒๕๐๓ การดำเนินงานของบริษัทได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับกลุ่มประชาชนไทยขึ้นในช่วง

^๑United Nations, Department of Economic and Social Affairs, The Impact of Multinational Corporations on Development and on International Relations. (New York, 1974), pp. 44-58.

^๒เรื่องเดียวกัน.

ปี ๒๕๑๗-๒๕๑๘ อันเป็นเหตุการณ์ที่รู้จักกันทั่วไปว่า "กรณีเหมโก๋" เหตุที่เลือกเฉพาะกรณีเหมโก๋ขึ้นมาทำการศึกษา ก็เนื่องจากว่า ในกรณีนี้มีหาชนได้แสดงออกถึงความรู้สึกที่เป็นปฏิปักษ์ต่อบริษัทแร่ต่างชาติทั้งสอง รวมทั้งแสดงออกถึงความปรารถนาที่จะจำกัดการดำเนินงานของบริษัท ทั้งนี้ด้วยเห็นว่าบริษัทได้เข้ามาครอบครองแหล่งแร่มูลค่ามหาศาลของไทย ด้วยวิธีการที่ลวงละเมิดต่ออธิปไตยแห่งชาติ ความรู้สึกดังกล่าวได้ขยายตัวขึ้นเป็นการเผชิญหน้ากันระหว่างกลุ่มพลังต่าง ๆ กับบริษัทเหมโก๋ (บริษัทไทยแลนด์เอกซ์พลอเรชันแอนด์ไมนิ่ง จำกัด (Thailand Exploration and Mining Company) ซึ่งเป็นบริษัทร่วมทุนของยูเนียนคาร์ไบด์และบิลลิตัน ในการนี้แต่ละฝ่ายได้พยายามช่วงชิงอาศัยเงื่อนไขต่าง ๆ เข้าผลักดันกระบวนการตัดสินใจของรัฐบาลไทยให้สอดคล้องกับความเรียกร้องต้องการของกลุ่มตน กรณีเหมโก๋นี้ยังได้แสดงให้เห็นความพยายามอย่างยิ่งยวดของบริษัทยูเนียนคาร์ไบด์และบิลลิตัน ในอันที่จะเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางการเมืองที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของตนอีกด้วย ความพยายามดังกล่าวได้ทำให้ความขัดแย้งระหว่างบริษัทฯ และกลุ่มประชาชนแปรรูปเป็นความขัดแย้งระหว่างบริษัทฯ กับรัฐบาลฝ่ายหนึ่ง และกลุ่มประชาชนไทยอีกฝ่ายหนึ่ง การศึกษาแบบเจาะลึกเฉพาะกรณีเหมโก๋นี้ จะช่วยตอบปัญหาได้ว่าในฐานะที่เป็นองค์กรทางธุรกิจ บริษัทลงทุนข้ามชาติจะสามารถแสดงบทบาททางการเมืองในประเทศที่บริษัทฯ เข้าไปลงทุนได้จริงหรือไม่ และอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

ในการศึกษา ผู้เขียนได้วางจุดมุ่งหมายไว้ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาบทบาทในเชิงการเมืองของบริษัทลงทุนข้ามชาติในฐานะ "ตัวกระทำที่ไม่มีรัฐ" (non-state actor) ซึ่งได้เข้ามามีความสัมพันธ์กับ "รัฐ" และที่ได้แสดงบทบาทข้ามพรมแดนแห่งรัฐ
๒. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินงานของบริษัทฯ กับกระบวนการทางการเมืองของไทย

ขอบเขตการศึกษา

จะศึกษาถึงพฤติกรรมของบริษัทยูนิเวนคาร์ไบด์ คอร์ปอเรชั่นแห่งสหรัฐอเมริกา และบริษัทปิลลิตัน ในการเข้ามาลงทุนในกิจการตีบุกไทย และจะศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินงานของบริษัททั้งสองกับกระบวนการทางการเมืองของไทยจาก "กรณีเทมโก้" โดยจะพิจารณาจากความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างบริษัททั้งสอง กับประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม และรัฐบาลไทย ในการนี้จะทำการศึกษาในเชิงพฤติกรรมของการเจรจาต่อรองระหว่างบริษัทต่างชาติกับประเทศเจ้าบ้าน เพื่อตอบปัญหาว่า แต่ละฝ่ายได้แสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกันหรือไม่อย่างไร และด้วยเหตุใด ในระหว่างการเจรจาต่อรองช่วงต่าง ๆ เพื่อเริ่มการลงทุน เพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพการลงทุน และเพื่อรักษาสภาพเดิมของการลงทุน เพื่อให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินงานของบริษัททั้งสอง กับกระบวนการทางการเมืองภายในของไทย จะศึกษาว่า ยุทธวิธีในการเข้ามาลงทุนของบริษัททั้งสองมีลักษณะอย่างไร บริษัททั้งสองได้เข้ามาแสดงบทบาททางการเมืองในลักษณะใด ผ่านกลไกใด ภายใต้เงื่อนไขใด และด้วยเหตุจูงใจอะไร และจะพิจารณาว่า การต่อต้านบริษัททั้งสอง ในรูปของการต่อต้านการดำเนินงานของบริษัทเทมโก้ โดยกลุ่มประชาชนวงการต่าง ๆ ของไทยนั้น เกิดขึ้นได้อย่างไร ภายใต้เงื่อนไขใด มีวิธีการแสดงออกถึงการต่อต้านนั้น ๆ อย่างไร รวมทั้งมีวิธีใดในการโน้มน้าวมติมหาชนให้เห็นพ้องกับกลุ่มตน รวมทั้งจะศึกษาว่า กลุ่มประชาชนเหล่านี้ใช้วิธีการใดผลักดันกระบวนการตัดสินใจของรัฐให้เป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มตน นอกจากนั้นจะศึกษาว่า รัฐบาลมีทัศนคติอย่างไรต่อความขัดแย้งระหว่างกลุ่มประชาชนเหล่านี้กับบริษัทยูนิเวนคาร์ไบด์และบริษัทปิลลิตัน และรัฐบาลมีนโยบายอย่างไรในการจัดการกับความขัดแย้งดังกล่าว และนโยบายเหล่านั้นกำหนดขึ้นบนพื้นฐานใด ในขณะเดียวกัน จะศึกษาว่าฝ่ายบริษัทเทมโก้ได้แสดงปฏิกิริยาตอบโต้อย่างไรต่อปัญหาเหล่านี้ และใช้วิธีการใดในการรักษาผลประโยชน์ของตน เพื่อตอบปัญหาเหล่านี้ จะทำการศึกษาดังแต่ช่วงแรกที่บริษัทแม่ของ เทมโก้ เริ่มเปิดการลงทุนในประเทศไทยเมื่อปี ๒๕๐๓ จนถึงปี ๒๕๑๙ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับฝ่ายบริษัทแม่ของเทมโก้ได้เปลี่ยนรูปแบบไป

สมมติฐานในการศึกษา

ในการศึกษา ได้ตั้งสมมติฐานหลักและรองไว้ดังนี้

สมมติฐานหลัก "บริษัทลงทุนข้ามชาติเป็นตัวกระทำที่ไม่มีใช้รัฐ (non-state actor) ซึ่งสามารถเข้ามาแสดงบทบาทในระบบการเมืองภายในของประเทศเจ้าบ้านได้"

สมมติฐานรอง

๑. "การเข้ามาแสดงบทบาททางการเมือง^๑ ของบริษัทลงทุนข้ามชาติในประเทศเจ้าบ้าน จะประสบผลสำเร็จเพียงใดขึ้นอยู่กับพลังอำนาจของบริษัทฯ แต่เพียงประการเดียว หากยังขึ้นกับสภาวะแวดล้อมทางการเมืองภายในประเทศเจ้าบ้านนั้นด้วย"

๑.๑ "แม้รัฐบาลจะมโนบายส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ แต่หากระดับความเป็นประชาธิปไตยของรัฐบาลเจ้าบ้าน^๒ และการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอยู่ในระดับสูง การเข้ามาแสดงบทบาททางการเมืองของบริษัทฯ จะประสบความสำเร็จน้อย"

๑.๒ "ในทางตรงกันข้าม ถ้าระดับความเป็นประชาธิปไตยของรัฐบาลเจ้าบ้าน และการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอยู่ในระดับต่ำ การเข้ามาแสดงบทบาททางการเมืองของบริษัทฯ ก็ประสบผลสำเร็จมาก"

^๑ การเข้ามาแสดงบทบาททางการเมือง ในที่นี้หมายถึง การที่บริษัทลงทุนข้ามชาติเข้าโน้มน้าวและผลักดันกระบวนการตัดสินใจของรัฐบาลเจ้าบ้าน ให้เป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน

^๒ ความเป็นประชาธิปไตยของรัฐบาล ในที่นี้พิจารณาโดยถือเอา "ที่มา" ของการได้มาซึ่งอำนาจบริหารของรัฐบาลแต่ละชุดเป็นเกณฑ์ รัฐบาลชุดที่มาจาก การเลือกตั้งตามวิถีทางประชาธิปไตยด้วยความยินยอมพร้อมใจของประชาชนถือเป็นรัฐบาลที่มีความเป็นประชาธิปไตย ในทางตรงกันข้าม รัฐบาลชุดที่ได้อำนาจมาจากการยึดอำนาจจากรัฐบาลชุดก่อน จะโดยการใช้อำนาจอาวุธหรือไม่ก็ตาม ถ้ามิได้รับการเลือกตั้งจากประชาชน ก็ถือว่าเป็นรัฐบาลเผด็จการหรือรัฐบาลที่ไม่มีความเป็นประชาธิปไตย

๒. "การดำเนินงานของบริษัทลงทุนข้ามชาติ อาจกลายเป็นพลังทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มประชาชนในประเทศเจ้าบ้านได้"

วิธีการค้นคว้าและวิจัย

เนื่องจากความขาดแคลนทฤษฎีทางด้านรัฐศาสตร์ และความขาดแคลนแบบจำลอง (model) ที่จะใช้อธิบายและคาดคะเนได้อย่างรอบด้าน ถึงบทบาททางการเมืองของบริษัท-ลงทุนข้ามชาติในประเทศโลกที่สาม ดังนั้น ในการศึกษาถึงบทบาทของบริษัทยูนิเวนคาร์ไบต์ และบริษัทฟิลิตันในฐานะตัวกระทำที่มีใช้รัฐนี้ ผู้เขียนจึงมิได้เลือกใช้ทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง เป็นหลักในการวิจัยโดยเฉพาะ หากจะเริ่มต้นจากการรวบรวมข้อเท็จจริงและปรากฏการณ์ต่าง ๆ (historical approach) ระหว่างปี ๒๕๐๓-๒๕๑๔ ขึ้นมาสังเคราะห์หาความสัมพันธ์โดยรวมของตัวแปรต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินงานของบริษัททั้งสอง กับกระบวนการทางการเมืองภายในของไทย และเนื่องจากการวิจัย "กรณีเทมโก้" นี้ เป็นการศึกษาในเชิงพฤติกรรมของการเจรจาต่อรองระหว่างบริษัทต่างชาติกับรัฐบาลประเทศเจ้าบ้าน ดังนั้นจึงจะนำเสนอในรูปของการพรรณนาวิเคราะห์ (analytical description)

ในการค้นคว้า จะใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านเอกสาร (documentary research) โดยอาศัยหลักฐานชั้นต้น (primary sources) เป็นหลัก ประกอบกับหลักฐานชั้นสอง (secondary sources) ทั้งนี้ โดยมีแหล่งค้นคว้าที่สำคัญ คือ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี กระทรวงอุตสาหกรรม กรมทรัพยากรธรณี องค์การเหมืองแร่ในทะเล กรมทะเบียนการค้า กระทรวงพาณิชย์ ห้องสมุดกลาง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและรู้เห็นในกรณีเทมโก้โดยตรงอีกด้วย

อนึ่ง ในการค้นคว้าและวิจัยเรื่องนี้ มีข้อจำกัดเกี่ยวกับเอกสารอยู่บางประการ คือ

๑. เนื่องจาก "กรณีเทมโก้" เป็นเหตุการณ์ที่ยังไม่มีการศึกษาอย่างจริงจังมาก่อน ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกรณีนี้จึงยังกระจัดกระจายอยู่ตามแหล่งต่าง ๆ ยากแก่การรวบรวมให้เป็นระบบ และบ้างก็สูญหายไป การศึกษาของผู้เขียนจึงอาจมีข้อจำกัดในแง่ของการตรวจสอบข้อมูลไม่ได้ครบถ้วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มอาชีพที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในกิจการ

เหมือนแร่ ผู้เขียนยังไม่สามารถค้นคว้าได้ว่า นายเมืองไทย จีน และนายเมืองรายใหญ่
รายย่อย มีทัศนะอย่างใดต่อการเคลื่อนไหวกรณีเหมโก๋ และบุคคลเหล่านี้ได้มีส่วนร่วมหรือไม่
และอย่างไรต่อการเคลื่อนไหวดังกล่าว เป็นต้น จากข้อจำกัดในเรื่อง เหล่านี้ อาจทำให้
การตีความในปัญหาคลาดเคลื่อนไปจากข้อเท็จจริงบ้าง

๒. เนื่องจากเอกสารชั้นต้นที่นำใช้ศึกษา เป็นเอกสารทางราชการ เสียเป็นส่วนใหญ่
การอ้างอิงบางครั้งจึงกระทำได้เพียงสังเขป ทั้งไม่อาจะระบุเลขหมายหรือรายละเอียดบาง
ประการได้อย่างเต็มที่ตามหลักการทั่วไป

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

๑. ผลการศึกษาจะทำให้ทราบถึงประสพการณ์ของการส่งเสริมการลงทุนจากต่าง
ประเทศในกรณีเมืองแร่ว่า ไทยได้รับประโยชน์มากน้อยเพียงใด

๒. ผลการศึกษาจะชี้ให้เห็นจุดทางการเมืองในการกำหนดมาตรการต่าง ๆ ของรัฐ เพื่อใช้
ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. ผลการศึกษาจะเป็นการพัฒนาทางทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของบริษัท-
ลงทุนข้ามชาติ